

ČESKÁ REPUBLIKA

NÁLEZ

Ústavního soudu

J m é n e m r e p u b l i k y

Ústavní soud rozhodl v senátě složeném z předsedy Vladimíra Sládečka a soudců Jaromíra Jirsy a Pavla Šámala (soudce zpravodaje) o ústavní stížnosti stěžovatelky **J. M.**, zastoupené Mgr. Tomášem Maxou, advokátem, sídlem Petrská 1136/12, Praha 1 – Nové Město, proti II. výroku rozsudku Nejvyššího soudu ze dne 25. května 2022 č. j. 25 Cdo 1728/2020-175 a I. výroku rozsudku Městského soudu v Praze ze dne 29. ledna 2020 č. j. 55 Co 323/2019-161, za účasti **Nejvyššího soudu** a **Městského soudu v Praze**, jako účastníků řízení, takto:

I. Výrokem II. rozsudku Nejvyššího soudu ze dne 25. května 2022 č. j. 25 Cdo 1728/2020-175 a výrokem I. rozsudku Městského soudu v Praze ze dne 29. ledna 2020 č. j. 55 Co 323/2019-161 bylo porušeno právo stěžovatelky na nedotknutelnost osoby a jejího soukromí zaručené v čl. 7 odst. 1 Listiny základních práv a svobod a na soudní ochranu podle čl. 36 odst. 1 Listiny základních práv a svobod.

II. Výrok II. rozsudku Nejvyššího soudu ze dne 25. května 2022 č. j. 25 Cdo 1728/2020-175 a výrok I. rozsudku Městského soudu v Praze ze dne 29. ledna 2020 č. j. 55 Co 323/2019-161 se proto ruší.

Odůvodnění

I.

Skutkové okolnosti případu a obsah napadených rozhodnutí

1. Stěžovatelka se ústavní stížností podle čl. 87 odst. 1 písm. d) Ústavy České republiky (dále jen „Ústava“) domáhá zrušení částí v záhlaví uvedených rozhodnutí s tvrzením, že jimi byla porušena její ústavně zaručená práva podle čl. 7 odst. 1 a čl. 36 odst. 1 Listiny základních práv a svobod (dále jen „Listina“).

2. Z ústavní stížnosti, jejích příloh a spisu Obvodního soudu pro Prahu 8 (dále jen „obvodní soud“) sp. zn. 26 C 196/2016 se podává, že stěžovatelka dne 16. 10. 2009 při dopravní nehodě zaviněné pojištěncem obchodní společnosti Allianz pojišťovna, a. s. (dále jen „žalovaná“) utrpěla zranění pravého ramene, což vedlo k omezení hybnosti její pravé ruky. Stěžovatelka se proto po žalované domáhala žalobou u obvodního soudu zaplacení celkem 866 200 Kč s příslušenstvím jako náhrady ztížení společenského uplatnění (850 000 Kč) a tzv. bolestného (16 200 Kč).

3. Obvodní soud rozsudkem ze dne 30. 4. 2019 č. j. 26 C 196/2016-138 uložil žalované zaplatit stěžovatelce 196 200 Kč s příslušenstvím (I. výrok), ve zbylé části (670 000 Kč) žalobu zamítl (II. výrok) a rozhodl o nákladech řízení a soudním poplatku (III., IV. a V. výrok). Obvodní soud stěžovatelce přiznal na tzv. bolestném 16 200 Kč podle závěrů znaleckého posudku. Za ztížení společenského uplatnění obvodní soud stěžovatelce přiznal celkem 180 000 Kč. Částku určil jako dvojnásobek základní částky (90 000 Kč) podle § 7 odst. 3 vyhlášky č. 440/2001 Sb., o odškodnění bolesti a ztížení společenského uplatnění (podle kterého je soud oprávněn zvýšit odškodnění za výjimečných okolností). Obvodní soud stěžovatelce přiznal právo na úroky z prodlení u obou žalovaných nároků.

4. Městský soud v Praze (dále jen „městský soud“) k odvolání stěžovatelky i žalované v záhlaví uvedeným rozsudkem změnil rozsudek obvodního soudu tak, že se v I. výroku žaloba co do práva na úroky z prodlení z částky 90 000 Kč zamítá a v V. výroku se mění výše soudního poplatku (I. výrok), ve zbývající části též rozsudek potvrdil (II. výrok) a rozhodl o nákladech řízení (III. a IV. výrok). Městský soud shledal odškodnění ztížení společenského uplatnění přiměřeným. Rozhodl však, že stěžovatelka nemá právo na úroky z prodlení co do částky 90 000 Kč u náhrady ztížení společenského uplatnění. V uvedeném rozsahu totiž přiznaná částka představuje mimořádné zvýšení soudem podle § 7 odst. 3 vyhlášky č. 440/2001 Sb. Podle rozsudku Nejvyššího soudu ze dne 30. 11. 2016 sp. zn. 25 Cdo 2938/2016 platí, že podle uvedeného ustanovení právo na náhradu v části určené volnou úvahou soudu vzniká až okamžikem soudního rozhodnutí. Žalovaná proto nemohla být co do uvedené části nároku v prodlení, a stěžovatelce za něj nemohou náležet úroky.

5. Nejvyšší soud k dovolání stěžovatelky v záhlaví uvedeným rozsudkem zrušil rozsudek městského soudu v části II. výroku, kterým byl potvrzen rozsudek obvodního soudu co do částky 670 000 Kč, a v I., III. a IV. výroku o nákladech řízení a soudním poplatku, spolu s rozsudkem obvodního soudu v části výroku II. o zamítnutí žaloby ohledně 670 000 Kč a ve výrocích o náhradě nákladů řízení a soudním poplatku, a v tomto rozsahu

věc vrátil obvodnímu soudu k dalšímu řízení (I. výrok). Dovolání proti části I. výroku rozsudku městského soudu co do úroků z prodlení z částky 90 000 Kč jako části nároku za ztížení společenského uplatnění odmítl, neboť je neshledal přípustným (II. výrok). Nejvyšší soud shledal, že výše odškodnění ztížení společenského uplatnění přiznaná soudy nižších stupňů je nepřiměřeně nízká. Z toho důvodu jejich rozhodnutí částečně zrušil a věc jim vrátil k dalšímu řízení. Šlo-li však o úroky z prodlení co do částky určené podle § 7 odst. 3 vyhlášky č. 440/2001 Sb., Nejvyšší soud shledal, že se městský soud neodchýlil od ustálené rozhodovací praxe (srov. rozsudky ze dne 26. 11. 2009 sp. zn. 25 Cdo 968/2008 a ze dne 30. 11. 2016 sp. zn. 25 Cdo 2938/2016). Povinnost škůdce v uvedeném rozsahu nevzniká bez soudního rozhodnutí. Nejde o přisouzení existujícího nároku, nýbrž jeho konstituování.

6. Odkazovala-li stěžovatelka na nálezy Ústavního soudu ze dne 10. 12. 2019 sp. zn. II. ÚS 2149/17 (N 206/97 SbNU 206) a ze dne 26. 4. 2021 sp. zn. II. ÚS 2949/20 (všechna rozhodnutí Ústavního soudu jsou dostupná na <http://nalus.usoud.cz>), na posuzovanou věc se jejich závěry neuplatní. V uvedených věcech šlo o úroky z prodlení tzv. druhotných obětí a o to, že odškodnění jejich újmy musí být rychlé, účinné a má zahrnovat nahrazení nemajetkové i majetkové újmy. V nyní posuzované věci však jde (u úroků z prodlení co do částky určené podle § 7 odst. 3 vyhlášky č. 440/2001 Sb.) o povinnost k plnění uloženou výhradně soudem, což ostatně Ústavní soud reflektuje v bodu 48 nálezu sp. zn. II. ÚS 2149/17.

II. Argumentace stěžovatelky

7. Stěžovatelka brojí proti zamítnutí své žaloby na zaplacení úroků z prodlení u části nároku na náhradu ztížení společenského uplatnění určené volnou úvahou soudu podle § 7 odst. 3 vyhlášky č. 440/2001 Sb. (převyšující základní částku). Podle stěžovatelky jsou v tomto směru napadená rozhodnutí v rozporu s principem tzv. plné náhrady za újmu na zdraví. Není přitom rozhodné, zda jde v dané části o rozhodnutí konstitutivní či deklaratorní. Stěžovatelka k tomu odkazuje na nálezy Ústavního soudu sp. zn. II. ÚS 2149/17. Podle něj právo na úroky z prodlení plyne přímo z ústavně zaručeného práva na život (jeho procesní složky), protože odepřením práva na úroky se umožňuje povinnému, aby se úspěšně, bez jakékoli „sankce“, vyhýbal splnění svých povinností. Obdobný závěr vyplývá z nálezu sp. zn. II. ÚS 2949/20 u náhrady ztráty na výdělku; peněžitá náhrada majetkové újmy poskytnutá s prodlením z ústavněprávního hlediska nepředstavuje plnou náhradu újmy na zdraví. Je nezbytné, aby se poškozenému při prodlení s peněžitou náhradou zásadně dostalo i úroků z prodlení. Nepřiznání úroků z prodlení lze připustit pouze výjimečně v odůvodněných případech.

8. V nyní posuzované věci Nejvyšší soud odůvodnil nepřiznání úroků z prodlení konstitutivní povahou rozhodnutí, tj. že se žalovaná nemohla ocitnout v prodlení. Stěžovatelka s tímto předpokladem nesouhlasí. Navýšení odškodnění volnou úvahou soudu nemá jinou povahu než jakékoli jiné rozhodování soudu o výši peněžité náhrady za nemajetkovou újmu, bez ohledu na to, že je k tomu soud výslovně oprávněn podle § 7 odst. 3 vyhlášky č. 440/2001 Sb. Soudy běžně rozhodují o výši peněžité náhrady za zásah do osobnostních práv např. v souvislosti s úmrtím osoby blízké podle § 13 a násl.

zákona č. 40/1964 Sb., občanský zákoník, ve znění pozdějších předpisů. O výši náhrady vždy rozhoduje soud, aniž je to výslovně uvedeno v zákoně či podzákoném právním předpisu. Výjimka vymezená Nejvyšším soudem tak odporuje pravidlům stanoveným Ústavním soudem (viz shora) a neodpovídá ani principu jednotnosti právního řádu. Není náležitý důvod rozlišovat nároky z újmy na zdraví, u kterých se přiznává úrok z prodlení, a u kterých nikoli. Stěžovatelka konečně zdůrazňuje, že soudní řízení (a prodlení žalované) trvá již několik let a dále potrvá. Není spravedlivé, aby stěžovatelka nesla negativní důsledky zdlouhavého soudního řízení, což je důsledkem odmítání uplatněných nároků žalovanou. Nejvyšší soud rovněž rozhodl, že soudy stěžovatelce přiznaly nepřiměřeně nízkou peněžitou náhradu. Otázka úroků z prodlení proto má význam i pro tu část nároku, o které budou znovu rozhodovat soudy nižších stupňů.

III.

Vyjádření účastníků řízení

9. Soudce zpravodaj podle § 42 odst. 4 zákona č. 182/1993 Sb., o Ústavním soudu, ve znění pozdějších předpisů (dále jen „zákon o Ústavním soudu“), zaslal ústavní stížnost k vyjádření Nejvyššímu soudu, městskému soudu a žalované, které náleželo postavení vedlejší účastnice řízení o ústavní stížnosti.

10. Nejvyšší soud v doručeném přípisu odkázal na odůvodnění napadeného rozsudku (zejména na poslední odstavec šesté strany, ve kterém se zabývá stěžovatelkou odkazovanou judikaturou Ústavního soudu) s tím, že se s dovolací argumentací stěžovatelky adekvátně vypořádal.

11. Městský soud ve vyjádření uvedl, že vycházel z rozhodovací praxe Nejvyššího soudu. Avšak ve světle judikatury Ústavního soudu odkazované stěžovatelkou by její ústavní stížnost „mohla být důvodná“. Je pravdou, že nárok na zadostiučinění za újmu na zdraví vzniká ve stejném okamžiku jako sama újma. Nejistá je jen výše nároku. V posuzované problematice proto nejde o konstitutivní rozhodnutí v pravém slova smyslu. Škůdce sice neví, kolik má poškozenému plnit, avšak může poskytnout takové zadostiučinění, které sám považuje za vhodné. Tím se buď soudnímu sporu předejde úplně, či alespoň zčásti, a poškozenému se dostane plnění včas.

12. Žalovaná se ve stanovené lhůtě a ani po jejím uplynutí k ústavní stížnosti nevyjádřila. Vzhledem k tomu, že byla poučena, že za takové situace bude Ústavní soud vycházet z toho, že se postavení vedlejší účastnice vzdává, nebylo s ní v posuzované věci nadále jednáno.

13. Soudce zpravodaj zaslal doručená vyjádření stěžovatelce na vědomí a k případné replice. Stěžovatelka doručeným přípisem sdělila, že účastníci řízení ve vyjádřeních neuvádí žádnou novou argumentaci. Proto svého práva na podání repliky nevyužila.

IV.

Procesní předpoklady řízení před Ústavním soudem

14. Ústavní soud posoudil splnění procesních předpokladů řízení podle zákona o Ústavním soudu. Dospěl k závěru, že ústavní stížnost byla podána včas oprávněnou stěžovatelkou, která byla účastnicí řízení, v nichž byla vydána rozhodnutí napadená ústavní stížností. Ústavní soud je k jejímu projednání příslušný. Stěžovatelka je právně zastoupena v souladu s § 29 až 31 zákona o Ústavním soudu. Ústavní stížnost je přípustná, neboť stěžovatelka vyčerpala všechny zákonné prostředky k ochraně svého práva, resp. žádné další k dispozici neměla (§ 75 odst. 1 téhož zákona *a contrario*).

V.

Posouzení opodstatněnosti ústavní stížnosti

15. Ústavní soud je soudním orgánem ochrany ústavnosti, který stojí mimo soustavu soudů. Vzhledem k tomu jej nelze, vykonává-li svoji pravomoc tak, že podle čl. 87 odst. 1 písm. d) Ústavy rozhoduje o ústavní stížnosti proti pravomocnému soudnímu rozhodnutí, považovat za další, „superrevizní“ instanci v systému obecné justice, oprávněnou vlastním rozhodováním (nepřímo) nahrazovat rozhodování obecných soudů. Jeho úkolem je „toliko“ přezkoumat ústavnost soudních rozhodnutí, jakož i řízení, které jejich vydání předcházelo. Proto vedení řízení, zjišťování a hodnocení skutkového stavu, výklad podústavního práva a jeho použití na jednotlivou věc je v zásadě na obecných soudech. O zásahu Ústavního soudu do jejich rozhodovací činnosti lze uvažovat za situace, kdy je jejich rozhodování stíženo vadami, které mají za následek porušení ústavnosti (tzv. kvalifikované vady).

16. Úvodem Ústavní soud zdůrazňuje, že nyní posuzovaná věc se týká výhradně části řízení o žalobě stěžovatelky, v níž jde o úroky z prodlení za část nároku na peněžité zadostiučinění za újmu na zdraví (ztížení společenského uplatnění), která představuje jeho zvýšení volnou úvahou soudu. Toliko v tomto rozsahu stěžovatelka v záhlaví uvedená rozhodnutí napadá a řízení je v této části pravomocně skončeno. Pro přehlednost Ústavní soud podotýká, že část (ústavní stížností dotčeného) I. výroku napadeného rozsudku městského soudu, kterým městský soud změnil rozsudek obvodního soudu o výši soudního poplatku (sub 4), zrušil již Nejvyšší soud I. výrokem napadeného rozsudku (sub 5). Ústavní soud přezkoumal v záhlaví uvedená rozhodnutí v ústavní stížností dotčených částech a shledal, že jimi byla porušena ústavně zaručená práva stěžovatelky na nedotknutelnost osoby a jejího soukromí podle čl. 7 odst. 1 Listiny a na soudní ochranu podle čl. 36 odst. 1 Listiny.

V. A

Význam úroků z prodlení s povinností k náhradě peněžitého zadostiučinění za újmu na zdraví ve světle práva na nedotknutelnost osoby a jejího soukromí

17. Listina v čl. 7 odst. 1 zaručuje nedotknutelnost osoby a jejího soukromí. Zdraví je součástí fyzické integrity člověka a jako takové je chráněno čl. 7 odst. 1 Listiny. Uvedené ustanovení je rozvinutím ustanovení o právu na život (čl. 6 Listiny), se zřejmým

důrazem na zajištění ochrany člověka v běhu jeho života i po fyzické stránce. Právo na nedotknutelnost osoby a soukromí je právem bezprostředním a působícím přímo napříč celým právním řádem. Odepřou-li soudy stěžovateli právo na soudní ochranu práva na zdraví bez ústavně akceptovatelného důvodu, poruší tím jeho ústavně zaručená práva podle čl. 7 odst. 1 a čl. 36 odst. 1 Listiny [viz nález ze dne 9. 7. 2009 sp. zn. II. ÚS 2379/08 (N 157/54 SbNU 33) či bod 15 nálezu ze dne 9. 1. 2014 sp. zn. III. ÚS 2253/13 (N 3/72 SbNU 41)].

18. Závazek státu zajistit ochranu zdraví jednotlivce se projevuje nejen v oblasti veřejnoprávní, např. zakotvením trestněprávní úpravy, která postihuje jednání třetích osob, nýbrž i v právu soukromém. Uvedený závazek se proto projevuje i zakotvením povinnosti škůdce nahradit poškozenému utrpěnou újmu na zdraví tak, aby poškozený disponoval dostatečnými finančními prostředky k podniknutí všech potřebných kroků za účelem obnovení zdraví, případně k vytvoření podmínek pro svou důstojnou existenci, není-li plné obnovení zdraví možné. Povinností škůdce je proto poskytnout poškozenému plnou náhradu za veškeré utrpěné újmy škůdcem způsobené, což je označováno jako princip tzv. plného odškodnění za újmu na zdraví či tzv. plné náhrady [viz nálezy ze dne 5. 12. 2012 sp. zn. IV. ÚS 444/11 (N 200/67 SbNU 573), ze dne 16. 1. 2013 sp. zn. I. ÚS 46/12 (N 14/68 SbNU 201) či body 30 a 31 nálezu ze dne 11. 11. 2014 sp. zn. I. ÚS 2930/13 (N 205/75 SbNU 297)]. Obecné soudy tak jsou povinny vykládat předpisy upravující náhradu újmy na zdraví v souladu s principem tzv. plného odškodnění [viz bod 67 nálezu ze dne 12. 4. 2016 sp. zn. I. ÚS 2315/15 (N 64/81 SbNU 99)] a postupovat restriktivně, s citem pro danou věc a ve prospěch naplnění smyslu ochrany člověka poškozeného na zdraví [viz bod 22 nálezu ze dne 27. 2. 2019 sp. zn. IV. ÚS 774/18 (N 34/92 SbNU 348)].

19. V tomto kontextu je třeba vykládat i stěžovatelkou odkazovanou judikaturu. Z nálezu sp. zn. II. ÚS 2149/17 se podává, že veřejná moc je podle principu tzv. plné náhrady újmy povinna umožnit poškozenému efektivní vymáhání nároků z poškození osobnostních práv co do dopadů plynutím času. Tedy odškodnit nejlépe co nejrychleji po vzniku újmy. Ústavní soud se v uvedeném nálezu zabýval tím, za jakých okolností lze odmítnout přiznat pozůstalým úroky z prodlení se splněním povinnosti nahradit jim nemajetkovou újmu za úmrtí jejich blízkého (podle Nejvyššího soudu se tehdy o uvedeném nároku rozhodovalo konstitutivním rozhodnutím, což přiznání úroků z prodlení vylučovalo). Podle Ústavního soudu odmítnutí přiznat úroky z prodlení představuje zásah do základních práv, a proto musí být ospravedlnitelné podle objektivních a racionálních důvodů. Ústavní soud shledal, že tomu tak tehdy nebylo. Zdůraznil, že nárok na peněžitou náhradu pozůstalým je nárokem majetkové povahy (jako každý jiný) podle § 13 odst. 2 občanského zákoníku. *A fortiori*, samotná skutečnost, že se nemajetková újma vyčíslí zpravidla volnou úvahou (§ 13 odst. 3 občanského zákoníku ve spojení s § 136 o. s. ř.), nemůže jít k tíži poškozeného a neodůvodňuje jiný přístup než u odškodnění majetkové újmy, kde je zpravidla její vyčíslení snazší.

20. Podle uvedeného nálezu přitom neobstojí předpoklad, že se u peněžitého nároku na náhradu nemajetkové újmy rozhoduje konstitutivním rozhodnutím. Konstitutivní rozhodnutí i podle ustálené rozhodovací praxe obecných soudů představují výjimku a lze je vydat pouze při výslovném zákonném zmocnění. Tak tomu však tehdy nebylo, protože povinnost škůdce nahradit nemajetkovou újmu (§ 13 odst. 2 občanského zákoníku), jako

důsledek odpovědnosti za civilní delikt, vzniká ze samotného deliktu. Pro tento závěr svědčí dále 1) princip bezrozpornosti právního řádu (není přitom rozhodná formální klasifikace právního předpisu, nýbrž podstata nároku) a 2) skutečnost, že opak staví poškozeného do výrazně horšího postavení oproti škůdci (bez práva poškozeného na úroky z prodlení je škůdce motivován nehradit dobrovolně, vyplatí se mu odpovědnost popírat a oddalovat splnění povinnosti nahradit újmu, a iniciativa tak spočívá na poškozeném). Ústavní soud tehdy dále akcentoval 3) absurdní důsledky výkladu zastávaného obecnými soudy, tedy že kdyby hodlal škůdce plnit dobrovolně bez (obecnými soudy požadovaného) rozhodnutí soudu, šlo by o bezdůvodné obohacení poškozeného. Pro Ústavní soud bylo konečně významné 4), že se tehdy sice použil občanský zákoník, avšak po účinnosti zákona č. 89/2012 Sb., občanský zákoník, ve znění pozdějších předpisů, se použijí i základní zásady téhož zákona (viz jeho § 3030, tehdy aplikovatelný). Nová právní úprava přitom klade větší důraz na účinnou ochranu osobnostních práv.

21. Podle nálezu sp. zn. II. ÚS 2149/17 dále tehdy Nejvyšší soud nepředložil žádné relevantní protiargumenty pro podporu závěrů, že se u peněžitých nároků pozůstalých vyčíslených volnou úvahou soudu rozhoduje konstitutivním rozhodnutím a úroky z prodlení se nepřiznají. Nelze je dovést ani z judikatury, které se Nejvyšší soud dovolává. Zjednodušeně řečeno, v judikatuře obecných soudů se ustáleně vychází z rozsudku Nejvyššího soudu ze dne 30. 12. 1991 sp. zn. 1 Cz 31/91; v něm však žádné konkrétní argumenty svědčící pro závěr, že u peněžitého nároku za nemajetkovou újmu má jít o konstitutivní rozhodnutí, nalézt nelze. Ústavní soud tak uzavřel, že obecné soudy tehdy ztížily vymáhání nároků z nemajetkové újmy bez náležitých důvodů, a uměle vytvořily odlišnosti mezi jednotlivými majetkovými právy, čímž rozhodly v rozporu s principem tzv. plné náhrady újmy. Protože však tehdy šlo o odškodnění pozůstalých za újmu způsobenou úmrtím jejich blízkého, uplatnila se ústavně zaručená práva tehdejších stěžovatelů na ochranu jejich soukromého a rodinného života, resp. práva na život.

22. Další stěžovatelkou odkazovaný nález sp. zn. II. ÚS 2949/20 se týkal práva na úroky z prodlení při náhradě újmy na zdraví v kontextu čl. 7 odst. 1 Listiny. Rovněž tam Ústavní soud zdůraznil, že jedním z projevů principu tzv. plné náhrady újmy na zdraví je povinnost zajistit, aby soudní ochrana byla efektivní; prodlení škůdce s plněním povinnosti nahradit újmu snižuje míru kompenzační funkce odškodnění. Pozdní plnění nepředstavuje plnou náhradu, a je proto třeba je vyvážit přiznáním úroků z prodlení. Jejich přiznání je tak u náhrady újmy na zdraví zásada a jejich nepřiznání je výjimkou, která musí být náležitě odůvodněná, jinak dojde k porušení ústavně zaručených práv poškozeného.

23. Ze dvou posledně uvedených (a stěžovatelkou v předcházejících fázích řízení odkazovaných) nálezů se proto podává, že předpoklady uplatnění nároků na náhradu újmy na osobnostních právech člověka je třeba vykládat v souladu (mimo jiné) s právem na nedotknutelnost osoby a jejího soukromí. Platí zde ústavně zaručený princip tzv. plné náhrady újmy, což konkrétně u úroků z prodlení s náhradou znamená, že jejich nepřiznání musí být náležitě odůvodněno. Nesmí být svévolné, důvody musí být dostatečně naléhavé (objektivní a racionální) a nepřiznání úroků z prodlení představuje výjimku z pravidla. Nerespektování uvedených východisek vede k porušení

ústavně zaručených práv poškozeného, protože soudní ochranu těchto nároků nelze považovat za dostatečně efektivní.

24. Byť v posledně uvedených dvou věcech šlo o nárok na odškodnění nemajetkové újmy sekundárních obětí, resp. majetkové újmy primárních obětí, jejich závěry se použijí i u náhrady za nemajetkovou újmu na zdraví. Odlišný výklad náhrady újmy majetkové a nemajetkové, resp. v závislosti na typu dotčeného statku (toho kterého osobnostního práva), postrádá své opodstatnění, protože zásada jednotnosti a bezrozpornosti právního řádu zapovídá odlišný přístup k obdobným otázkám (srov. bod 37 nálezu sp. zn. III. ÚS 2253/13). Všechny uvedené nároky totiž vyplývají z práva na život a jde (srovnatelně) o majetkové nároky sloužící k ochraně osobnostních práv. Ústavní soud v uvedených dvou věcech ostatně vycházel z předpokladů popsanych shora sub 17 a 18.

V. B

Určování výše odškodnění za újmu na zdraví

25. Jednotlivé nároky na peněžité zadostiučnění újmy na zdraví tak jsou součástí množiny prostředků ochrany osobnostních práv. Podle § 444 odst. 1 občanského zákoníku, použitelného v nyní posuzované věci, se při újmě na zdraví jednorázově odškodňují bolesti poškozeného (tzv. bolestné) a ztížení jeho společenského uplatnění. Podle § 444 odst. 2 téhož zákona má výkonná moc povinnost podzákoným právním předpisem určit mechanismus, kterým se stanoví určování výše odškodnění v konkrétních věcech. Provedením uvedeného ustanovení je § 7 vyhlášky č. 440/2001 Sb., který ve spojení s přílohami téhož předpisu určuje („bodově“) konkrétní výši odškodnění v závislosti na předem daných kritériích. Současně umožňuje soudu ve výjimečných případech zvýšit odškodnění nad pevně stanovenou částku volnou úvahou (§ 7 odst. 3 vyhlášky č. 440/2001 Sb.).

26. Ústavní soud v nálezu ze dne 16. 10. 2007 sp. zn. Pl. ÚS 50/05 (N 161/47 SbNU 133; č. 2/2008 Sb.) shledal ústavně souladným § 444 odst. 2 občanského zákoníku zmocňující moc výkonnou ke stanovení mechanismu určujícího výši odškodnění. Právní úprava podle Ústavního soudu umožňuje zohlednit specifické okolnosti jednotlivých případů, s ohledem na § 7 odst. 3 vyhlášky č. 440/2001 Sb. o dalším zvýšení odškodnění, a na povinnost obecných soudů posoudit soulad podzákoných právních předpisů se zákonem a mezinárodní smlouvou, která je součástí právního řádu. Ústavní soud současně v dalších mnoha rozhodnutích u výše odškodnění určené podle § 7 vyhlášky č. 440/2001 Sb. zdůraznil, že s ohledem na princip proporcionality je třeba bez ohledu na znění téhož ustanovení dbát na to, aby přiznaná výše odškodnění újmy na zdraví byla založena na objektivních a rozumných důvodech a aby mezi přiznanou výší (peněžní částkou) a poškozením zdraví jako způsobenou újmou existoval vztah přiměřenosti [srov. nálezy ze dne 29. 9. 2005 sp. zn. III. ÚS 350/03 (N 186/38 SbNU 499), ze dne 29. 3. 2012 sp. zn. I. ÚS 2955/10 (N 64/64 SbNU 735), bod 20 nálezu ze dne 1. 10. 2014 sp. zn. I. ÚS 501/13 (N 183/75 SbNU 27) a bod 22 nálezu ze dne 2. 2. 2016 sp. zn. IV. ÚS 3122/15 (N 23/80 SbNU 275)].

27. Z uvedeného se podává, že určení výše odškodnění pomocí vyhlášky č. 440/2001 Sb. *a priori* samo o sobě neústavní není. Obecné soudy však jsou při její aplikaci povinny

respektovat princip proporcionality, jakož i princip tzv. plné náhrady újmy na zdraví. „Bodová vyhláška“ bezpochyby má svůj praktický smysl co do právní jistoty a předvídatelnosti rozhodování o výši zadostiučinění. Jako podzákoný právní předpis však nesmí popřít smysl a účel zákonné úpravy, tedy odškodnit v každé věci přiměřeně okolnostem tak, aby bylo možné soudní rozhodnutí akceptovat jako plně nahrazující utrpěnou újmu v souladu s čl. 7 odst. 1 Listiny. Obecné soudy jsou povinny v odůvodněných případech rozhodnout o výši odškodnění újmy na zdraví výhradně podle okolností projednávané věci a „bodovou vyhlášku“ neaplikovat podle čl. 95 odst. 1 Ústavy (srov. bod 27 nálezu sp. zn. IV. ÚS 3122/15).

V. C

Použití obecných východisek na nyní posuzovanou věc

28. V nyní posuzované věci obecné soudy nepřiznaly stěžovatelce jako poškozené právo na úroky z prodlení za část nároku na peněžité zadostiučinění za újmu na zdraví spočívající ve ztížení společenského uplatnění, která představuje zvýšení jeho výše volnou úvahou soudu, s odůvodněním, že se zde rozhoduje konstitutivním rozhodnutím podle § 7 odst. 3 vyhlášky č. 440/2001 Sb., a žalovaná jako škůdkyně tak nemohla být v prodlení s plněním své povinnosti. Jak městský soud, tak následně Nejvyšší soud přitom vychází z rozsudků Nejvyššího soudu sp. zn. 25 Cdo 968/2008 a sp. zn. 25 Cdo 2938/2016. Právě uvedená rozhodnutí dále navazují na dřívější rozhodnutí Nejvyššího soudu, např. rozsudky ze dne 14. 12. 2005 sp. zn. 25 Cdo 423/2005, ze dne 27. 9. 2006 sp. zn. 25 Cdo 1444/2005 a zejména (shora sub 21 zmiňovaný) rozsudek sp. zn. 1 Cz 31/91. V nich se argumentuje vesměs srovnatelně (a stroze); právo na další zvýšení odškodnění bez soudního rozhodnutí nevzniká a před soudním rozhodnutím právo poškozeného v tomto rozsahu neexistuje, protože může být založeno jen soudním rozhodnutím podle tzv. bodové vyhlášky.

29. Ústavní soud se proto v souladu se shora uvedenými východisky zaměřil na to, zda obecné soudy odůvodnily odmítnutí přiznat stěžovatelce úroky z prodlení u nároku z újmy na zdraví objektivními a racionálními důvody, a zda respektovaly, že nepřiznání úroků z prodlení zde představuje výjimku.

30. Proti závěrům napadených rozhodnutí svědčí jednotlivé argumenty vyslovené Ústavním soudem v nálezu sp. zn. II. ÚS 2149/17 (v podrobnostech viz sub 20 a 21). Obdobně se k závěrům napadených rozhodnutí nyní staví i městský soud, jak plyne z vyjádření k ústavní stížnosti stěžovatelky (sub 11). V kontextu nyní posuzované věci je třeba zdůraznit, že závěry napadených rozhodnutí o konstitutivní povaze rozhodnutí ve věci stěžovatelky odporují ustálené rozhodovací praxi Nejvyššího soudu, podle které se konstitutivním rozhodnutím rozhoduje pouze výjimečně a na základě výslovného zákonného zmocnění (viz např. rozsudky Nejvyššího soudu ze dne 16. 5. 2005 sp. zn. 22 Cdo 1438/2004 a ze dne 19. 4. 2012 sp. zn. 23 Cdo 3407/2010). Občanský zákoník či jiný zákon však rozlišení nároku na náhradu ztížení společenského uplatnění podle způsobu určení jeho výše neobsahuje. Doktrinálně jde o závazek z deliktu. Výklad zastávaný obecnými soudy přitom vychází výhradně z konstrukce stanovené „bodovou vyhláškou“, tedy předpisem bez náležité právní síly.

31. Ani v nyní posuzované věci se obecné soudy s těmito argumenty náležitě nevypořádaly, a to ani odkazy na judikaturu. Nejvyšší soud sice v napadeném rozsudku odkázal na bod 48 nálezu sp. zn. II. ÚS 2149/17, z něhož údajně lze dovodit důvody svědčící pro nepřiznání úroků z prodlení u dalšího zvýšení odškodnění újmy na zdraví. Ústavní soud však v této části odůvodnění uvedeného nálezu poukazuje na judikaturu Nejvyššího soudu o výjimečné povaze konstitutivních rozhodnutí a nutné podmínce jejich existence spočívající ve výslovném zákonném zmocnění. To však, jak se podává se shora uvedeného, v nyní posuzované věci neplatí. Stejně tak se z odkazované části odůvodnění nálezu podává, že nároky z osobnostních práv vznikají z deliktu samotného, což vskutku není argument svědčící pro závěry zastávané Nejvyšším soudem.

32. Neobstojí přitom tvrzení Nejvyššího soudu v napadeném rozsudku, že se judikatura Ústavního soudu odkazovaná stěžovatelkou v nyní posuzované věci neuplatní. Neexistuje totiž relevantní důvod činit doktrinální rozdíly mezi jednotlivými peněžitými nároky z újmy na osobnostních právech (sub 24). Sám Nejvyšší soud ostatně ve věci sp. zn. II. ÚS 2149/17 odkazoval na tytéž závěry své judikatury, ze kterých vycházel i v nyní posuzované věci (rozsudek sp. zn. 1 Cz 31/91). Nejvyšší soud nadto kromě odkazu na § 7 odst. 3 vyhlášky č. 440/2001 Sb. (k tomu viz dále) žádné konkrétní argumenty odůvodňující rozdílný přístup k obdobným otázkám nadále nepředkládá. Podstatu důvodů nálezu sp. zn. II. ÚS 2149/17 nereflektuje. Jednotlivé argumenty svědčící proti závěru o konstitutivní povaze rozhodnutí o nárocích za újmu na osobnostních právech určených volnou úvahou soudu se uplatní i u nároku na náhradu ztížení společenského uplatnění.

33. Dále je třeba v kontextu nyní posuzované věci rozvinout uplatnění principu bezrozpornosti právního řádu. Obecné soudy zde dovozují, že právě vyhláška č. 440/2001 Sb. rozlišuje nárok na náhradu ztížení společenského uplatnění na samostatné nároky podle způsobu určení jejich výše. Taková konstrukce však neobstojí i z dalších důvodů. Jak bylo naznačeno shora (sub 27), význam „bodové vyhlášky“ je třeba chápat výhradně jako vodítko k určování výše odškodnění. Rozhodující význam mají nadále princip proporcionality a princip tzv. plné náhrady újmy a příslušná zákonná ustanovení. Samotná konstrukce určení výše odškodnění podzákoným právním předpisem nemůže opodstatnit rozlišování nároků z újmy na zdraví na ty, jejichž výše se určí pevnou částkou, „bodově“, a ty, jejichž výše se určí volnou úvahou soudu. Platí totiž, že samotná skutečnost, že se výše peněžitého nároku na ochranu osobnostních práv určí volnou úvahou soudu, nemůže jít k tíži poškozeného (sub 19 *in fine*).

34. Proti závěru o konstitutivní povaze rozhodnutí podle § 7 odst. 3 vyhlášky č. 440/2001 Sb. svědčí rovněž skutečnost, že výkladová konstrukce zastávaná obecnými soudy implicitně dovozuje, že zakládá-li týž předpis právo na zvýšení nároku volnou úvahou soudu a bez navazujícího rozhodnutí soudu nárok nevzniká, výkoná moc je oprávněna takové právo poškozeného podle své vůle kdykoli bez dalšího zrušit. Tak tomu však být nemůže, protože poškozenému náleží ze zákona, s ohledem na čl. 7 odst. 1 a čl. 36 odst. 1 Listiny, přiměřené a plné odškodnění, jehož výše závisí na konkrétních okolnostech každé věci. Právo na náhradu újmy na zdraví vzniká z deliktu samotného (srov. mimo jiné Nejvyšším soudem odkazovaný bod 48 nálezu sp. zn. II. ÚS 2149/17). Soud proto peněžitě odškodnění za zásah do osobnostních práv neurčuje

výhradně podle bodového ohodnocení, nýbrž, zjednodušeně řečeno, jeho přiměřenou výši nalézá. Právo poškozeného na plnou a přiměřenou náhradu újmy na zdraví existuje bez ohledu na vůli moci výkonné, protože vyhláška č. 440/2001 Sb. představuje toliko výkladovou pomůcku pro zjištění výše odškodnění, kterou soudy nejsou povinny jako podzákoný právní předpis bezvýhradně respektovat (sub 26 a 27).

35. Z uvedeného se proto podává, že argumentace obecných soudů v napadených rozhodnutích není podložena racionálními a objektivními důvody. Obecné soudy nerespektují, že nepřiznat úroky z prodlení u náhrady ztížení společenského uplatnění lze pouze výjimečně a v náležitě odůvodněných případech. Výkladu zastávanému obecnými soudy sice nelze upřít určitou logiku či sofistikovanost, avšak ve srovnání s Ústavním soudem ustáleně judikovanými východisky rozhodování o nárocích z újmy na zdraví věcně neobstojí. Tzv. kvalifikovaná vada napadených rozhodnutí tak spočívá v tom, že jejich závěry přímo odporují ústavně zaručeným právům stěžovatelky na nedotknutelnost osoby a jejího soukromí podle čl. 7 odst. 1 Listiny a na soudní ochranu podle čl. 36 odst. 1 Listiny, neboť odeprou-li soudy stěžovateli právo na soudní ochranu práva na zdraví bez ústavně akceptovatelného důvodu, jak již bylo shora obecně uvedeno, poruší tím základní právo stěžovatele podle čl. 36 odst. 1 ve spojení s čl. 7 odst. 1 Listiny (viz nález sp. zn. II. ÚS 2379/08, zejména bod 19; dále i bod 15 nálezu sp. zn. III. ÚS 2253/13).

VI. Závěr

36. Lze uzavřít, že nárok na náhradu ztížení společenského uplatnění je jedním z množiny prostředků ochrany zdraví, jež je jako součást fyzické integrity člověka chráněno čl. 7 odst. 1 Listiny. Předpoklady uplatnění nároku na náhradu ztížení společenského uplatnění před soudem je proto třeba vykládat v souladu s principem přiměřenosti a tzv. plné náhrady újmy, a to i z hlediska plynutí času. To znamená, že nepřiznání úroků z prodlení s povinností škůdce nahradit ztížení společenského uplatnění při újmě na zdraví poškozeného musí být opodstatněno objektivními a racionálními důvody, protože úroky z prodlení motivují škůdce plnit jeho povinnost řádně a včas, a zajišťují tak účinnou ochranu ústavně chráněného statku.

37. Takovými objektivními a racionálními důvody není rozlišení nároku na náhradu ztížení společenského uplatnění podle způsobu výpočtu výše odškodnění podzákoným právním předpisem, tedy jednak bodovým ohodnocením, a jednak volnou úvahou soudu. Způsob určení výše zadostiučinění podle podzákoného právního předpisu, jehož účelem je toliko překlenout výkladové obtíže s vyčíslením peněžitě hodnoty nemajetkové újmy a jímž soud není bezvýhradně vázán podle čl. 95 odst. 1 Ústavy, nemůže odůvodnit závěr, že škůdce není do okamžiku rozhodnutí soudu v prodlení se svou povinností plně nahradit poškozenému jeho újmu na zdraví. Existenci nároku na náhradu újmy na zdraví nelze činit závislou ryze na vůli moci výkonné. Závazkový vztah mezi škůdcem a poškozeným vzniká ze samotného deliktu a o celkové výši nároku na přiměřené a plné odškodnění soud rozhoduje v případném soudním řízení deklaratorním rozhodnutím. Opačný závěr odporuje právu poškozeného na nedotknutelnost osoby a jejího soukromí podle čl. 7 odst. 1 Listiny a na soudní ochranu podle čl. 36 odst. 1 Listiny, protože bez náležitého důvodu znemožňuje účinnou soudní ochranu jeho práva na zdraví.

38. Ústavní soud na základě výše uvedených důvodů ústavní stížnosti vyhověl a v záhlaví uvedená rozhodnutí v dotčených výrocích zrušil podle § 82 odst. 3 písm. a) zákona o Ústavním soudu. Ústavní soud o ústavní stížnosti rozhodl mimo ústní jednání bez přítomnosti účastníků, neboť dospěl k závěru, že od něho nelze očekávat další objasnění věci (§ 44 zákona o Ústavním soudu).

39. Jak Ústavní soud ověřil ze soudního spisu, věc se nyní nachází v souladu s I. výrokem napadeného rozsudku Nejvyššího soudu (který není tímto rozhodnutím dotčen) u obvodního soudu. Věc se mu proto nyní vrací. Dospěje-li obvodní soud k závěru, že nárok stěžovatelky na další zvýšení odškodnění ztížení společenského uplatnění je důvodný, což však Nejvyšší soud již v napadeném rozsudku potvrdil, bude jeho povinností vyčíslit úroky z prodlení žalované z celkové výše odškodnění a uložit jí povinnost je stěžovatelce zaplatit. Tak ostatně obvodní soud již dříve rozhodl v rozsudku ze dne 30. 4. 2019 (sub 3). Městský soud a Nejvyšší soud jsou pak povinny tyto závěry respektovat v případném řízení o řádných či mimořádných opravných prostředcích, jakož i v jiných věcech v budoucnu, za podmínek čl. 89 odst. 2 Ústavy.

Poučení: Proti rozhodnutí Ústavního soudu se nelze odvolat.

V Brně dne 21. února 2023

Vladimír Sládeček
předseda senátu